

KLİNİKTE EKİP ANLAYIŞININ ÖNEMİ VE ÖĞRENCİYE KAZANDIRILMASI

Gülşen ALTUNTAŞ ÇALIM

Yüksek Lisans Öğrencisi, Avrasya Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Hemşirelik Bölümü,
gulseneymen2016@gmail.com, Trabzon/Türkiye, 0000-0002-1795-7066 (Sorumlu yazar)

Dr. Öğr. Üyesi Semra ELMAS

Avrasya Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü,
sg.semra.girgec@gmail.com, Trabzon/Türkiye, 0000-0002-6510-1799

Öz

Nitelikli sağlık hizmetlerinin sunulabilmesinde en önemli faktörlerden biri; sağlık profesyonellerinin varlığı ve bu profesyonellerin birbiriyle etkili iletişim, işbirliği içinde ve ekip anlayışı ile çalışmasıdır. Bu durum; sağlık hizmetlerinin ve sunumunun ekip çalışmasına bağlı, disiplinler arası bir sistem olduğunu göstermektedir. Yapılan çeşitli çalışmalarda etkin bir ekip çalışmasının hasta güvenliğini, bakım kalitesini ve ekip üyelerinin motivasyonunu artırdığı; maliyeti düşürdüğü, hastaların hastanede kalış süresini kısalttığı, tıbbi hataları ve ölüm oranlarını azalttığı görülmüştür. Nitekim sağlık hizmetlerinde hasta güvenliğini ihlal eden olayların birçoğu, etkili iletişim ve ekip çalışması eksikliğine bağlanmaktadır. Sağlık hizmetinin sunumunda ekip üyelerinin tek başına bilgi ve becerisiyle, süreç içindeki faaliyetleri gerçekleştirmesinin mümkün olmadığı da görülmektedir. Böylesine önemli bir kavramın sağlık hizmeti sunumunda görev alacak öğrencilere eğitimleri sırasında öğretilmesi de önem arz etmektedir. Bu yöntemle öğrencilere ekip üyelerinin rollerinin kavratılması, sorumluluk şuurunun yerleştirilmesi, iletişim yeteneğinin kazandırılması ve her mesleğin değerli olduğu bilincinin verilmesi sağlanacaktır. Bu bağlamda makalemizde ekip çalışmasıyla ilgili temel kavramlar açıklanmış, öğrenciler açısından klinik uygulamada ekip çalışmasının neden önemli olduğu vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekip, Ekip Çalışması, Klinik uygulama, Öğrencide Ekip Anlayışı.

THE IMPORTANCE OF A TEAM UNDERSTANDING IN THE CLINIC AND ITS EDUCATION TO THE STUDENT

Abstract

One of the most important factors in providing quality health services; the presence of health professionals and their effective communication, cooperation and teamwork. This situation; it shows that health services and its delivery are an interdisciplinary system that depends on teamwork. In various studies, it has been stated that an effective teamwork increases patient safety, quality of care and motivation of team members; it has been seen that it reduces the cost, shortens the hospital stay of the patients, reduces the medical errors and mortality rates. As a matter of fact, many of the incidents that violate patient safety in healthcare are attributed to the lack of effective communication and teamwork. It is also seen that it is not possible for the team members to carry out the activities in the process with their knowledge and skills alone in the delivery of health services. It is also important to teach such an important concept to the students who will take part in the provision of health services during their education. With this method, students will be taught the roles of team members, a sense of responsibility will be placed, communication skills will be gained, and the awareness that every profession is valuable will be provided. In this context, in our article, the basic concepts of teamwork are explained and it is emphasized why teamwork is important in clinical practice for students.

Keywords: Team, Teamwork, Team Understanding In Students, Clinical Practice.

1. GİRİŞ

Etkili teşkilatlar, bir toplumun gelişmesinin ve refahının temel yapı taşıdır. Kurumlar, çalışmalarını en etkili şekilde yapmak ve rekabeti devam ettirmek için gayret etmektedir. Araştırmacılar, kurumların çalışma hayatında gelişmiş etkinlikler ve yenilik taleplerini artırmak için geleneksel birey tabanlı iş yapısı yerine ekip tabanlı iş yapısını ileri sürmüştür. Dolayısıyla birçok kurum, ekip çalışmasını kurum içinde yerleştirmek için iş yapılarını tekrardan düzenlemiştir (1).

Günümüzde sağlık kurumları arasındaki rekabet; bireylerin sağlıkla daha fazla ilgilenmesi, sağlık hizmetlerinden kaliteli bakım istemesi ve sağlık hizmetlerinde ihtiyaç duydukları ilgili kuruluşlar arasında daha seçici hale gelmeleri nedeniyle artmaktadır. Bu rekabete sebep olan faktörlerden biri de sağlık sağlayıcılarının sayısının artması ve varlıklarını sürdürme zorunluluğudur (2).

Ekip, iki ya da daha fazla bireyin önceden belirlenmiş amaçlara ulaşmak için bir araya gelmesidir. Ekip çalışması ise ekip üyelerinin bir araya gelip ekip ruhuyla sinerji yaratmasıdır. Ekip içerisindeki her üyenin işi, kendi mesleğine has olmakla birlikte ekip içinde birbirinin yardımcısıdır. Sağlık ekibindeki üyelerin hiçbirinin görevi diğerinden üstün değildir (3). Sağlık kurumlarında işler, ekipler tarafından yapılmaktadır. Sağlık çalışanlarının birbirinden farklı iş bölümlerinin olması nedeniyle sağlık hizmetlerinin sadece bir profesyonel grup tarafından yerine getirilemeyeceği bilinmektedir. Bu durum; hizmet sunumunun, sağlık hizmetlerinde ekip çalışmasıyla ilişkili ve disiplinler arası bir sistem olduğunu göstermiştir (1).

Hastalarla en çok iletişim içerisinde olan ve onları sürekli gözlemleyen hemşireler, hastanın ihtiyaçlarının belirlenmesinde en önemli sağlık personelidir ve ihtiyaçları belirlendikten sonra diğer ekip üyelerini koordine eder (3). Bu şekilde hastanın kaliteli, bütüncül ve eksiksiz bakım aldığı, kısa sürede iyileştiği, hastanın ve yakınlarının kendini daha güvende hissettiği ve hasta memnuniyetinin arttığı belirtilmiştir. Ayrıca etkili ekip çalışmasının; kurumun saygınlığını ve kalitesini, sağlık çalışanlarının motivasyonunu, iş doyumunu, otonomisini, kişisel bilgi düzeyini ve iletişimini artırdığı; hastanenin bakım maliyetini ise azalttığı görülmektedir (4).

Yapılan araştırmalar sonucunda ekip çalışmasının faydalarının çeşitli açılardan ele alınabilmesi için bu çalışmaların öğrencilik döneminden başlayarak teorik ve uygulamalı derslerde verilmesi önerilmektedir. Ayrıca, ekip üyelerinin görev tanımı belirlenmeli, sorumluluk şuru ve iletişim yeteneği artırılmalı ve üyelere her mesleğin değerli olduğu bilinci kazandırılmalıdır. (5, 6).

Son yıllarda, sağlık eğitimleri alanındaki profesyoneller arası ekip çalışması dünya çapında ilgi görmesine rağmen, ülkemizde klinik uygulamada ekip anlayışının önemi ve öğrenciye kazandırılmasına yönelik araştırma sayısının yetersiz olduğu görülmüştür. Çalışmanın temel amacı; eğitim ve öğretim sırasında klinik uygulamalarda ekip çalışmasının öğrencilere erken dönemlerde yerleştirilmesinin önemini ortaya koymaktır. Bu kapsamda öncelikle ekip çalışmasına dair teorik bilgiler açıklanmış daha sonra ise öğrencilikte ekip anlayışı kavratılmak amacıyla yapılmıştır.

2. EKİP

Ekip; farklı yeterliliklere sahip olan, önceden belirlenmiş amaçlara ulaşmak için bir araya gelen ve birlikte hareket eden iki ya da daha fazla kişinin oluşturduğu topluluk olarak tanımlanmaktadır. Ekip çalışması; birlikte çalışmak, bilgi paylaşımı ve fikir birliği yapmak, tek başına meydana getiremeyeceği bir hizmeti birlikte meydana getirmek için ortaya çıkmıştır. Ekip çalışması bir süreçtir (3). Sağlık hizmetlerinde ekip, değişik iş tanımlarına sahip olan ancak amacı hastanın iyiliğine yönelik olan profesyonel bir gruptur. (1).

3. EKİP ANLAYIŞI

“Disiplinler Arası Ekip Yaklaşımı”nda ekipteki bireyler, sadece kendi mesleğindeki becerilerini kullanmakla kalmaz, bu bireyler aynı zamanda her mesleğin tek başına yapabileceğinden daha fazlasını yaparak hasta adına sinerjik bir grup çalışmasına da katkıda bulunurlar. Ekip üyeleri, hastaları uzmanlık alanlarına göre değerlendirdikten sonra, tedavinin planlanması ve değerlendirilmesi için iletişim kurar, iş birliği yapar ve bilgileri pekiştirirler (1).

Günümüzde kaliteli sağlık hizmeti sunumunda gerekli şartlardan biri sağlık çalışanlarının takım ruhuyla yakın işbirliği ve iletişim içinde çalışması, diğeri ise sahada uzmanlaşmış sağlık çalışanlarının gerekliliği olduğu vurgulanmıştır (7). Ayrıca ekip üyelerinin her birinin rollerinin ve pozisyonlarının daha iyi anlaşılmasıyla, üyelerin sorunlarını daha iyi çözdükleri, ekip içinde birlikteliğin hastanın sonuçlarında, çalışanların iş tatmininde ve performanslarında olumlu etki oluşturduğu görülmektedir (8).

Tekin, (2010) sağlık bakım hizmetleri ve hemşirenin rolleri üzerine yaptığı çalışmada, uygun bir sağlık hizmeti sunumu için yeterli ekip çalışmasının gerekliliğini belirtmiştir. Fakat rol ve görevlerin belirlenmemesinin takım içinde anlaşmazlıklara sebep olabileceğini de ifade etmiştir (9).

Sağlık bakım profesyonelleri, ekip ruhu içinde çalışma yeteneğine sahip olmalıdır ve işbirliğiyle onların ekip çalışma becerileri geliştirilmelidir (10). Takım ruhunu paylaşan kişiler; ortak amaçlara, toplu standartlara, doğrudan ve dolaylı iletişime, paylaşılan doğrular ve sorumluluklara sahip olmalıdır. Tedavi ve bakımda ekip üyelerinin farklı mesleki katkıları dikkate alındığında, modern ekip için hiyerarşik ilişkiden ziyade iş birliğine dayalı iletişimin gerekli olduğu anlaşılmaktadır (1).

4. EKİP ÇALIŞMASININ FAYDALARI

Sağlık bakım hizmetinde takım ruhu ile çalışmanın temel amacı, hasta ve yakınlarına verilen hizmetin kalitesini artırmak ve bunun sürekliliğini devam ettirmektir (1). İnsanların, yalnız olduklarında elde ettikleri başarıdan daha fazlasını beraberken elde etmeleri, ekip çalışmasının faydalarını ortaya çıkarmıştır. Sağlıkta ekip çalışmasının faydaları şunlardır:

- Üyelerin karar alma ve sorumluluklarını paylaşma davranışlarını geliştirerek yaratıcı çözümler üretir. Bu sayede problemlerle başa çıkma kolaylaşır.
- Üyelerin hızlı ve doğru karar almalarına yardımcı olur.
- Eleştirel düşünme becerilerini geliştirir.
- İletişimi sağlayarak bilgi ve beceri paylaşımını artırır.
- Ekip üyelerinin daha az stresli olmalarını sağlar.
- Örgütte yeniliği geliştirir.
- Bireylerin hastanede kalma süresini ve maliyeti azaltır.
- Hizmet sunumunu iyileştirir. Hasta memnuniyetini, personel motivasyonunu artırdığı bildirilmiştir (1).

Ekip çalışmasına duyulan ihtiyacın, sağlık sistemlerinin artan karmaşıklığı ile birlikte kaliteli bakımın iyileştirilmesi için de gerekli olduğu vurgulanmıştır (2). Manser (2009) “Hasta Güvenliği ve Ekip Çalışması” isimli çalışmada, kazaların ve diğer olumsuz olayların oluşumunda takım çalışması ve iletişimin temel rol oynadığı sonucuna varmıştır. Ekip çalışmasının yetersiz olduğu birimlerde tedavi ve tanı işlemlerinde gecikmeler, hasta hakkında çelişkili bilgilere sahip olma, tıbbi hataların artması ve düşük kaliteli hizmet verilmesi gibi durumlar yaşanabilir. Güçlü ve uyumlu ekip çalışması, kaliteli hizmet sunarken aynı zamanda sunulan hizmetin verimliliğini ve sürecin çıktılarını da olumlu yönde etkilemektedir (8). Simin ve arkadaşlarının (2010) 53 tıp ve 52 hemşirelik bölümü okuyan öğrencilerle yaptıkları çalışmada öğrencilerin %75.2’sinin takım çalışmasında diğer ekip üyelerinden yeni bilgiler öğrendiklerini, problem çözme ve kritik düşünme yeteneklerinin gelişmesinde yararlı olduğunu belirtmiştir (11).

Literatüre bakıldığında ekip çalışmasını olumsuz etkileyen birçok etkenin olduğu görülmüştür. Örneğin, Aase ve arkadaşlarının (2013) tıp ve hemşirelik bölümlerinde okuyan öğrencilerle yaptıkları çalışma, ekip içerisindeki üyelerin her birinin görev tanımlarını tam bilmemeleri, birbirlerine güvenmemeleri ve yetersiz iletişim gibi sebeplerin ekip çalışmasını olumsuz etkilediğini göstermiştir (12). Kara'nın (2005) çalışmasında, sağlık ekip üyelerinden olan hekim ve hemşirelerin arasında işbirliği ve takım ruhunun istenilen seviyede olmadığı görülmüştür (13). Gafa ve arkadaşlarının (2005) sağlıkla ilgili farklı meslek grubu üyeleri ile yaptıkları çalışmada katılımcıların %42.4'ünün kurumlarındaki ekip anlayışının yeteri kadar olmadığı bilgisine yer verilmiştir. Coster ve arkadaşlarının (2008) sağlık meslek öğrencileri ile yaptıkları bir çalışmada, öğrenciler arasında ekip ruhunun yeterli düzeyde olmadığı vurgulanmıştır.

Yapılan diğer çalışmalarda, çalışanlar arasında yaşanan rekabet, eğitim farklılıkları, kişiler arası iletişim eksikliği ve görevlerin yerine getirilmemesi gibi nedenlerden dolayı çalışanların ekip çalışmasından tatmin olmadıkları görülmüştür (14, 15, 3).

5. EKİP ÇALIŞMASINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Ekip çalışmasını etkileyen faktörler; bireyden, örgütten ve yöneticiden kaynaklanabilir. Bunun yanı sıra ekip çalışması; sosyo-kültürel faktörler, kişisel ve profesyonellelikle ilgili özelliklerden de etkilenebilir. Profesyonellelikle ilgili özelliklerin içinde bireylerin ekip içindeki statüsü, eğitim düzeyi, profesyonellik deneyimi ve iş doyumunu durumunun etkili olduğu belirtilmektedir. Ayrıca sağlık ekibinin; ekip liderinden, ekip liderinin motivasyonundan, iletişim yollarından ve farklı kişisel bakış açılarından da etkilendiği düşünülmektedir (16).

5.1. Bireyden Kaynaklanan Faktörler

Sağlık çalışanları, birbirlerinden farklı eğitimler almaktadır. Geleneksel eğitim programları da hedef kitlesi olan hastadan çok, iş merkezli yaklaşıma yönelik planlanmaktadır. Bu programla sağlık disiplinleri birbirinden bağımsız hale getirilmektedir (7). Sağlık meslek bölümlerinde, belli standardın olmaması sonucunda farklı eğitim düzeyindeki meslek üyelerinden aynı hizmeti yapmaları beklenmektedir. Özellikle bu durum hemşirelik mesleğinde yaygındır ve ekip çalışmasına engel olmaktadır (16).

Ekip çalışmasında üyeler arasında otorite paylaşılmalıdır. Paylaşılmadığı takdirde ekip içerisinde sorunlar ortaya çıkmaktadır (17). Ekip içerisinde bireyin kendisini çok güçlü konumda görmesi, ekipteki diğer bireyleri yönetip etkilemesine sebep olmaktadır (7). Geleneksel olarak sağlık ekibi içinde hekimin, hem en çok güce hem de yetkiye sahip olması, diğer sağlık ekibi üyelerini etkilemesine neden olmaktadır. Bazen de sağlık ekibi üyeleri, çatışma yaşamamak ve güçlü konumda olan hekimin, sevgi ve saygısını kazanmak için pozisyonu desteklemek zorunda kalmaktadır (16). Ulusoy ve arkadaşları (2009) çalışmalarında ekip üyelerinin: "Ekibin lideri her zaman hekimdir." görüşünde olduklarını vurgulamıştır (7). Lafçı ve arkadaşları (2016) hekimlerin halen ekip lideri olduğu anlayışının devam ettiğini belirtmiştir (18).

Ekip çalışmasında statü, büyük bir engeldir. Statü eşitsizlikleri, ekip üyeleri arasındaki iletişimi azaltmakta ve gruplaşmaların oluşmasına sebep olmaktadır. Statüde eşitlik, ekip çalışmasının sürdürülmesinde çalışanları motive etmektedir (16).

Meslek otonomisi, hasta bakımında sorumluluk almayı gerektirir. Ekip çalışmasının amaçlarının, yaklaşımlarının ve politikalarının saptanması, ekip üyeleri tarafından düzenlenmelidir. Bu durum, hekimin otonomisine bir müdahale gibi algılanması sonucunu doğurmaktadır (16).

Ekip üyelerinin bireysel farklılıkları da ekip çalışmasının sekteye uğramasına sebep olabilmektedir. Yaş, değer yargıları ve cinsiyet gibi farklılıkların ekip içerisindeki kişiler arası ilişkileri ve işbirliğini azaltabileceği belirtilmiştir (17).

5.2. Örgütten Kaynaklanan Faktörler

Ekip üyeleri arasında iletişimin kolay kurulamadığı, hiyerarşinin fazla olduğu ve otoriter ilişkilerin hakim olduğu merkezi teşkilatlarda ekip ruhuyla çalışma isteğinin azaldığı vurgulanmıştır (16).

5.3. Yöneticilerden Kaynaklanan Faktörler

Yöneticiler, performansı yüksek olan ekip üyelerinin kendi yerine geçebileceğini düşünür ve bu üyeleri kendi geleceği için tehdit olarak algılar. Bu durum ekip çalışmalarını fark etmeden engelleyebilir. Yöneticinin iyi bir ekip planlayıcısı ve yöneticisi olmaması da ekip çalışması için engeldir (16).

6. ÖĞRENCİLİKTE EKİP ANLAYIŞI

Geleceğin sağlık profesyonelleri olan öğrenciler, yarının sağlık ekip üyesinin bir parçası olacaktır. Yapılan çalışmalarda hemşirenin hasta bakımında en etkili ekip üyesi olduğu vurgulanmıştır. Bu yüzden üyelere, öğrencilik yıllarından başlayarak hem teorik hem pratik eğitimde işbirliği, etkili iletişim ve her mesleğin mühim olduğu bilinci yerleştirilmelidir. Bunun için sağlık bilimlerinde okuyan öğrencilerin müfredatlarında veya müfredat dışı eğitimlerinde, ekip çalışmasına yönelik ortak eğitim modelleri tasarlanmalı ve sunulmalıdır (19).

Öğrenciler klinik eğitim süreci içinde, bir ekip üyesi olarak çalışabilme, kendi kendine yetebilme, yüksek motivasyona sahip olabilme, problem çözme, iletişim kurabilme, karar verme, zamanı etkili kullanma ve işlerini organize etme gibi becerileri de kazanmalıdır. Böylece öğrenciler, mesleğinde yeterlilik kazanabilir ve mesleğinin rolü ile bütünleşebilir (10). Ekip çalışmasıyla ilgili çeşitli aktivite, seminer, intörlük uygulamaları, uygulama alanının ulaşılabilirliğinin kolay olması, klinik ortamın tanıtımı ve rehberlik uygulamaları gibi faktörler, öğrencilerde ekip ruhu farkındalığını ve hasta bireylere bütüncül yaklaşmayı artırdığı sonucunu doğurmuştur (3).

Ekip çalışmasını öğrencilik yıllarında öğrencilere kazandırabilmek için meslekler arası eğitime de önem verilmeli ve bu eğitim müfredata eklenmelidir. Meslekler arası eğitim, öğrencileri diğer mesleklerin rolleri ve sorumlulukları hakkında bilgilendirir, öğrencilerin iletişim ve takım çalışması becerilerini geliştirir ve öğrencilere çeşitli fırsatlar sunar (20). Yapılan bir araştırma, meslekler arası eğitim müfredatını işleyen öğrencilerin; iletişim becerilerini, meslekler arası ilişkilerini ve ekip anlayışlarını artırdığını göstermiştir (21). Sağlık meslek öğrencilerinin iletişim becerilerinin ve ekip çalışması tutumlarının geliştirilmesi için eğitimlerde simülasyon tekniğinin kullanımı artırılmalıdır. Öğretim yöntemi olarak kullanılan simülasyon tekniği; ekiplerin birlikte çalışmasını, rollerini uygulamasını ve ekip üyelerinin görevleri hakkında ortak bir anlayış geliştirmesini sağlar (22). Lingard ve arkadaşlarının (2002) yaptığı çalışmada, cerrahi ekipte çalışan üyeler arasında iletişimde gerginlik yaşanmasından dolayı özellikle stajyer ve işe yeni başlayan sağlık çalışanlarının kıdemli çalışanlara soru sormak yerine onları rol model aldığı belirtilmiştir (23). Sexton ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada kıdemli sağlık çalışanlarında iletişim eksikliği olduğu ve onların yeni başlayan ekip üyesinin geri bildirimlerine açık olmadığını belirtmiştir (24).

Yapılan bir çalışmada; hemşirelik, FTR, tıp, beslenme ve diyetetik olmak üzere tüm bölüm öğrencileri hemşirelerin hasta bakımında en etkili ekip üyesi olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin %53.2'si hemşirenin hasta bakımında en etkili ekip üyesi olduğunu söylerken, geri kalan öğrencilerin %25.1'i hekim, %10.8'i FTR ve %7.9'u hasta bakımında en etkili ekip üyesinin "tüm ekip" olduğunu belirtmiştir. Böylece bu bulgular sonucunda hasta bakımında en etkin sağlık ekip üyesinin hemşireler olduğu ortaya çıkmıştır. Öğrencilik dönemlerinden başlayarak ekip üyelerinin sürekli etkileşim ve iletişim içinde olması, ekip çalışmasına yönelik eğitimlerin hem teorik hem

pratik olarak desteklenmesi, her mesleğin mühim olduğu bilincinin yerleştirilmesi bu çalışmanın en önemli sonuçları arasındadır (25, 19).

Geleceğin sağlık ekip üyeleri olacak öğrenci hemşirelere; ekip çalışmasına yönelik eğitimler-seminerler-aktiviteler düzenlenerek, grup ödevleri verilerek, stajlarda öğrencilerin ekip içerisinde yer almaları sağlanarak öğrencilerin bilgi düzeyi artırılabilir. Böylece ekip çalışmasının daha erken dönemlerde yerleşmesi sağlanır (3). Eğitim ve öğretim açısından klinik uygulamaların amacı; öğrencilerin hastalara fiziksel, duygusal ve sosyo-kültürel yönden kapsamlı ve planlı hasta bakımını öğrenmesidir. Klinikte görevli hemşire açısından ise; hastaların bakımının tam ve kesintisiz bir planla yürütülmesi ve klinikteki işleyişin uygulamalardan olumsuz etkilenmeyecek şekilde sürdürülmesidir. Bu nedendir ki bu iki grubun, birbirlerinden olabildiğince yararlanmaları için birbirlerinin uygulamadaki beklentilerini ve hedeflerini karşılıklı bilmeleri, ekip anlayışı içinde yardım edici ve pozitif bir iletişimle çalışmaları gereğini ortaya çıkarmıştır (26).

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ekip çalışmasının faydaları göz önüne alındığında, sağlık hizmetlerinin sunumunda farklı disiplinlerden gelen sağlık çalışanlarına etkili ekip çalışmasının önemi benimsenmelidir. Geleceğin sağlık ekip üyesi olan hemşire öğrencilere ekip bilinci, hem teorik hem de pratik olarak eğitimleri sırasında kazandırılmalıdır. Bu doğrultuda öğrencilere öğrencilik yıllarındaki klinik eğitimde bireyselleştirilmiş iş birliği benimsenmelidir. Kanıt temelli öğrenme, destekleyici klinik çevre oluşturma, teknoloji destekli laboratuvar uygulamalarının yapılması da önerilmektedir. Klinik eğitimde ekip anlayışı vurgulanmalı, hemşire adaylarına multidisipliner çalışmanın önemi kavratılmalıdır. Ekip çalışmasına yönelik eğitimlerin artırılması ve girişimlerin yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

1. Çıraklı, Ü., Çelik, Y., Beylik, U. (2015). Etkili ekip çalışmasının sağlıktaki önemi ve faydaları: Bir literatür çalışması. Sağlık Akademisyenleri Dergisi, 2(3), 140-146.
2. Guler, S., Avcı, S., Kaplan, B., Yiğit, F., Akkurt, H. (2019). Knowledge and opinions on nurses' team work's. Medicine Science, 8(3), 655-660. doi: 10.5455/medscience.2019.08.9050
3. Ceylan, E., Aslan, F. (2017). Öğrencilerin bakışı ile sağlık hizmetlerinde ekip anlayışı. Sağlık Akademisyenleri Dergisi, 4(2), 96-102.
4. Gafa, M., Fenech, A., Scerri, C., Price, D. (2005). Teamwork in healthcare organisations. Pharmacy Education, 5(2).
5. Coster, S., Norman, I., Murrells, T., Kitchen, S., Meerabeau, E., Sooboodoo, E., ... d'Avray, L. (2008). Interprofessional attitudes amongst undergraduate students in the health professions: a longitudinal questionnaire survey. International Journal of Nursing Studies, 45(11), 1667-1681. doi: [10.1016/j.ijnurstu.2008.02.08](https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2008.02.08)
6. Alcusky, M., Ferrari, L., Rossi, G., Liu, M., Hojat, M., Maio, V. (2016). Attitudes toward collaboration among practitioners in newly established medical homes: a survey of nurses, general practitioners, and specialists. American Journal of Medical Quality, 31(6), 526-535. doi: [10.1177/1062860615597744](https://doi.org/10.1177/1062860615597744)
7. Ulusoy, H., Tokgöz, D. M. (2009). Hekim ve hemşirelerin ekip çalışmasına ilişkin görüşleri. Pamukkale Tıp Dergisi, (2), 55-61.
8. Manser, T. (2009). Teamwork and patient safety in dynamic domains of healthcare: a review of the literature. Acta Anaesthesiologica Scandinavica, 53(2), 143-151.
9. Tekin, S. (2010). Sağlık bakım sistemi içinde sağlık ekip hizmetleri ve hemşirenin rolleri üzerine bir çalışma (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
10. Yardımcı, F., Başbakkal, Z., Beytut, D., Muslu, G., Ersun, A. (2012). Ekip Çalışması Tutumları Ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi, 13(2), 131-7.
11. Simin, D., Milutinović, D., Brestovački, B., Andrijević, I., Cigić, T. (2010). Improvement of teamwork in health care through interprofessional education. Srpski Arhiv Za Celokupno Lekarstvo, 138(7-8), 480-485. doi: [10.2298/SARH1008480S](https://doi.org/10.2298/SARH1008480S)
12. Aase, I., Aase, K., Dieckmann, P. (2013). Teaching interprofessional teamwork in medical and nursing education in Norway: A content analysis. Journal of Interprofessional Care, 27(3), 238-245. doi: [10.3109/13561820.2012.745489](https://doi.org/10.3109/13561820.2012.745489)
13. Kara, G. (2005). Hekim Hemşire İlişkisi ve Hekim Hemşire İlişkisinde Yaşanan Sorunların Araştırılması (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

14. Ögüt, A., Kaya, Ş. D. (2011). Sağlık kurumlarında ekip çalışması. Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi, (1), 87-96.
15. Amsalu, E., Boru, B., Getahun, F., Tulu, B. (2014). Attitudes of nurses and physicians towards nurse-physician collaboration in northwest Ethiopia: a hospital based cross-sectional study. BMC Nursing, 13(1), 1-6.
16. Çelik, A. (2016). Hemşirelerdeki motivasyon düzeyinin ekip çalışması üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Bilim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
17. Tosun, N., Akbayrak, N. (2002). Sağlık ekibi ve ekibin bir üyesi olarak hemşirenin rolü. Sendrom Dergisi, 14(1), 133-137.
18. Lafçı, D., Pehlivan, S., Demiray, G. (2016). Cerrahi kliniklerinde çalışan hekim ve hemşirelerin ekip çalışmasına ilişkin görüşleri. Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi, 3(2), 55-64. doi: [10.5222/SHYD.2016.055](https://doi.org/10.5222/SHYD.2016.055)
19. Darlow, B., Coleman, K., McKinlay, E., Donovan, S., Beckingsale, L., Gray, B., ... Pullon, S. (2015). The positive impact of interprofessional education: a controlled trial to evaluate a programme for health professional students. BMC Medical Education, 15(1), 1-9.
20. Lairamore, C., Morris, D., Schichtl, R., George-Paschal, L., Martens, H., Maragakis, A., ... Bruenger, A. (2018). Impact of team composition on student perceptions of interprofessional teamwork: A 6-year cohort study. Journal of interprofessional Care, 32(2), 143-150. Doi: [10.1080/13561820.2017.1366895](https://doi.org/10.1080/13561820.2017.1366895).
21. Pollard, K. C., Miers, M. E. (2008). From students to professionals: Results of a longitudinal study of attitudes to pre-qualifying collaborative learning and working in health and social care in the United Kingdom. Journal of Interprofessional Care, 22(4), 399-416. doi: [10.1080/13561820802190483](https://doi.org/10.1080/13561820802190483)
22. Fernandez, R., Shah, S., Rosenman, E. D., Kozlowski, S. W., Parker, S. H., Grand, J. A. (2017). Developing team cognition: a role for simulation. Simulation in healthcare: journal of the Society for Simulation in Healthcare, 12(2), 96. doi: [10.1097/SIH.0000000000000200](https://doi.org/10.1097/SIH.0000000000000200)
23. Lingard, L., Reznick, R., Espin, S., Regehr, G., DeVito, I. (2002). Team communications in the operating room: talk patterns, sites of tension, and implications for novices. Academic Medicine, 77(3), 232-237.
24. Sexton, J. B., Thomas, E. J., Helmreich, R. L. (2000). Error, stress, and teamwork in medicine and aviation: cross sectional surveys. Bmj, 320(7237), 745-749. doi: [10.1136/bmj.320.7237.745](https://doi.org/10.1136/bmj.320.7237.745)
25. Leisnert, L., Karlsson, M., Franklin, I., Lindh, L., Wretling, K. (2012). Improving teamwork between students from two professional programmes in dental education. European Journal of Dental Education, 16(1), 17-26. doi: [10.1111/j.1600-0579.2011.00702.x](https://doi.org/10.1111/j.1600-0579.2011.00702.x).
26. Ünsal, A., Gözüm, S., Koçak, D., İpek, G. Uygur, H. (2002). Klinik hemşireleri gözüyle öğrenci hemşireler. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 5(2), 1-10.